

Міністерство освіти України
Херсонський державний педагогічний університет

Випуск III

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ
ПРАЦЬ**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Херсон
1998

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Педагогічні науки
Бюлетень ВАК України 1997р. №4
ISBN 5-7763-2103-4

Коректор к.ф.н. Карабута О.П.
Технічний редактор Дудченко С.Г.

Здано до набору 19.06. 1998. Підписано до друку 13.07.1998
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк - різнографія. Наклад 500 пр. Без об'яви

Видавництво "Айлант".
325000, м.Херсон, вул.Пугачова, 5, т.26-67-22.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Педагогічні науки
Бюлетень ВАК України 1997 р. №4
ISBN 5-7763-2103-4

Видано за матеріалами звітної науково-методичної конференції
Херсонського державного педагогічного університету
"Вивчення, узагальнення та впровадження передового
педагогічного досвіду"

Редакційна колегія:

1. Кузьменко В.В. – к.п.н., доцент, завкафедри педагогіки, відповідальний редактор.
2. Федяєва В.Л. – к.п.н., доцент, відповідальний секретар редколегії.
3. Андрієвський Б.М. – д.п.н., професор, член редколегії.
4. Бутенко В.Г. – д.п.н., професор, член-кореспондент АПН України, член редколегії.
5. Гедвіло О.І. – к.п.н., професор, завкафедри трудового навчання та основ виробництва, член редколегії.
6. Голобородько Є.П. – д.п.н., професор, академік Академії педагогічних і соціальних наук, член-кореспондент АПН України, завкафедри лінгводидактики, член редколегії.
7. Пентилюк М.І. – д.п.н., професор, завкафедри українського мовознавства, член редколегії.
8. Петухова Л.Є. – к.п.н., доцент, декан факультету початкового навчання, член редколегії.

Підготовка матеріалів здійснена
науково-методичним відділом університету

Коректор збірника Карабуга О.П.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

Мова видання: українська
Наклад: 500 примірник

© ХДПУ.1998

404052

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

д.ч. 25 грудня 1997 р. № 764

Київ

Про створення Херсонського державного педагогічного університету

Кабінет Міністрів України **ПОСТАНОВЛЯЄ:**

Прийняти пропозицію Міністерства освіти, погоджену з Міністерством економіки, Міністерством фінансів та Херсонською обласною державною адміністрацією, про створення Херсонського державного педагогічного університету на базі Херсонського державного педагогічного інституту імені Н.К. Крупської, що ліквідується.

Створення зазначеного університету здійснити в межах асигнувань, передбачених Міністерству освіти на підготовку кадрів.

Президент-міністр України

В. ПУСТОВОЙТЕНКО

С.С. Венгер, Л.В. Вишневецька Деякі аспекти позакласної роботи з біології.....	106
Л.В. Вишневецька, С.С. Венгер Реалізація міжпредметних зв'язків між біологією та хімією в середній загальноосвітній школі	109
В.П. Вишневецький, В.І. Ткачук Досвід створення і реалізації системи підготовки гончарів у Херсонському СПТУ№4	113
Ю.Л. Главацька Особливості методики викладання діалогічного мовлення на підставі тексту - полілога у 5-6 класах загальноосвітньої школи.....	116
Т.В. Зайцева Про застосування апарату математичного аналізу до розв'язування прикладних задач	119
І.К. Козачок Досвід розвитку творчих здібностей школярів на заняттях обслуговуючої праці в школі № 27.....	125
О.І. Коник Урок історії як засіб виховання творчої особистості	128
С.А. Коростельова Особливості вивчення системи артиклів у середній школі	130
Л.В. Кузьмич Про творчий внесок видавництва "MATHESES" в розвиток вітчизняної математики та методики її навчання	132
О.В. Лаврик Педагогічна спрямованість позанавчальної музично-естетичної діяльності старшокласників	141
С.В. Лукаш Дидактичні аспекти формування економічного мислення підлітків.....	143
І.В. Маляренко, С.І. Степанок Педагогічні аспекти позашкільного фізичного виховання дітей та молоді Херсона періоду розвинутого капіталізму (1896-1912рр.).....	146
Т.У. Микерчук Народні рухливі ігри – важливий засіб фізичного виховання школярів.....	149
Н.В. Місяк, М.Н. Скорик Місце термінів у формуванні абстрактного мислення та у розвитку мовлення молодших школярів.....	151
М.В. Москов, Т.М. Москова Робота з лікарськими рослинами в школі.....	154
О.С. Паламарчук Система вправ як засіб реалізації функціонального підходу до навчання частини мови.....	158

В.Ф. Соколова Психологічна готовність дітей до школи як фактор успішності навчання.....	161
О.В. Співаковський Інформаційний простір і сучасні технології навчання.....	167
Н.М. Терещенко Підготовка учнів до самоосвіти: основні напрямки діяльності вчителя.....	174
Л.М. Шпак Навчально-творчі завдання - засіб формування творчих здібностей учнів на уроках обслуговуючої праці.....	182
С.В. Шмалей Ергономіка як інструмент педагогічних інновацій	184

російської мови арктикль – це повизна і в комуікативному, і в смисловому, і в логічному плані. Саме тому тільки взаємопов'язане навчання найдрібніших компонентів, від простого до складного, від окремого до цілого є постійним повторенням вивченого матеріалу допоможе учням оволодіти цією темою, а також усвідомити арктикль ні як щось відірване від реальної мови, а як постійно використовуємий, необхідний для розуміння та відтворення мови компонент.

УДК 372.851:51

Л.В.КУЗЬМИЧ

ПРО ТВОРЧИЙ ВНЕСОК ВИДАВНИЦТВА "MATHESIS" В РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ МАТЕМАТИКИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ

Зростання математичних досліджень, збільшення кількості наукових центрів зумовили ще на початку XIX ст. появу спеціальних математичних журналів. Це, насамперед, академічні записки університетів та математичних товариств, як от: "Записки Математического Отделения Новороссийского Общества Естествоиспытателей", яких у 1878-1916 рр. вийшло 23 томи, "Записки Новороссийского университета" (109 томів за 1868-1909 рр., із них фізико-математичного змісту – 18 (до 1917 р.). За кількісним ростом і міжнародним розповсюдженням математичних знань виникла потреба у появі реферативних журналів, в основному іноземних, але в них вміщували реферати і багато вітчизняних вчених-математиків. Та немалу роль у розвитку вітчизняної математики та методики її навчання, вищесесній математичної культури відіграло видання різноманітної оригінальної і перекладної літератури з актуальних питань науки, історичних оглядів, окремих класичних видань. Невеликими тиражами такі книги видавались в основному академіями наук та університетами. Приватні видавництва дуже рідко зважувались випускати в світ оригінальні роботи вітчизняних математиків або перекладні роботи іноземних вчених. Тому, говорячи про розвиток математики, методики її викладання в південному регіоні України, необхідно більш-менш детально розглянути діяльність першого вітчизняного спеціального видавництва природничої, переважно фізико-математичної літератури "Mathesis" (гр. - "наука, вчення"). Його засновниками були приват-доценти Новоросійського (Одеського) університету (НУ) С.Й.Шатуновський, В.Ф.Каган та А.Р.Орбінський. Керівниками видавництва стали люди, які наукові теорії, факти, поняття намагались зробити доступними для широких кіл читачів. Організатори видавництва, будучи самі видатними педагогами, бажали забезпечити і вчителів, і учнів як якісними підручниками та посібниками, так і літературою для додаткового читання. На початку 1904 р. у журналі

"Вестник опытной физики и элементарной математики" було опубліковано оголошення: "MATHESIS". Готуються до друку такі видання: Sv. Arrhenius."Фізика неба."¹ Пер.з нім. за ред. прив.-доц. А.Орбінського. Н.Weber, J.Wellstein. "Енциклопедія елементарної математики". Частина I."Енциклопедія елементарної алгебри", складена проф. Н.Weber'ом. Пер. з нім. за ред. прив.-доц. В.Кагана. Н.Abraham."Збірник елементарних дослідів із фізики, складений за дорученням Французького фізичного товариства за участю багатьох професорів і викладачів фізики". Частина I. Пер. з франц. за ред. прив.-доц. Б.Вейнберга. "Успіхи з фізики. Збірник статей, що містять популярний виклад останніх надбань науки в області фізики. За ред. "ВОФЭМ". Випуск Ю. Це було перше повідомлення про народження нового видавництва "Mathesis". До роботи у видавництві його організатори залучили багатьох викладачів НУ: професорів математики І.В.Слєпінського, І.Ю.Тимченка, С.Н.Бернштейна; професорів та приват-доцентів фізики Н.П.Кастеріна, Б.П.Вейнберга та інших наук. Згуртувавшись навколо С.Й.Шатуновського та В.Ф.Кагана, вони завзято почали займатись справою, яка з часом принесла дуже плідні результати і успішно продовжувалась майже три десятиліття. Видавництво "Mathesis" ставило своєю метою видавати "науково-популярні твори з галузі фізико-математичних наук", але насправді тематика видань була значно ширшою, як це покаже подальший огляд. У перші роки свого існування видавництво мало обмежені економічні можливості, у зв'язку з чим в 1904-1907 рр. вийшло всього 14 книг. Але з часом "Mathesis" став широко відомим і популярним, одержував одностайні позитивні відгуки, що сприяло зміцненню його економічного становлення. Тому за наступні сім років (1908-1914) видавництво випустило вже 129 книг, у середньому 18 книг на рік. Протягом наступних восьми років за відомих причин кількість видань була значно меншою, а то й зовсім відсутньою. Лише з 1923 р. видавництво відновило на короткій час свою діяльність, але у 1924 р. припинило своє існування. Отже, за тридцять один рік видавництво випустило 174 книги, 135 з яких - першим виданням [1]. Це дає можливість зробити висновок про те, що за обсягом продукції видавництво було одним з найбільших в тодішній Росії. Більш того, єдиним спеціалізованим в галузі, що розглядається. Можна пишатися тим, що саме вчені півдня України були засновниками і активними учасниками цієї великої справи.

Але тільки кількісна характеристика не дає можливості повністю оцінити все значення видавництва "Mathesis". Яскраву оцінку його діяльності можна зробити на основі аналізу продукції діяльності видавництва - його окремих монографій, навчальних посібників, наукових

¹ Тут і далі назви видань і статей подаються в перекладі на українську мову.

та науково-популярних серій. За змістом видана література поділялась на три серії: "Бібліотека елементарної математики", "Бібліотека класиків точних знань", "Успіхи точних наук". Книги першої із "Бібліотек" присвячувались розробці найважливіших або найцікавіших питань елементарної математики в історичному, а також у філософському висвітленні. На перший план ставилась повна доступність викладу: "всі твори, що ввійдуть в цю Бібліотеку, передбачають у читачів лише елементарні відомості з математики в межах курсів середніх навчальних закладів..., зберігаючи інтерес і для осіб, що мають більш повну математичну освіту", - повідомляло видавництво. В цій серії вийшло чотири книги.

Призначенням "Бібліотеки точних знань" було "дати можливість молодому поколінню запозичувати доступні для нього знання з першоджерел". Тому в цій серії видавались книги, що "не вимагали особливої підготовки з боку читача". У цій бібліотечі вийшли книги Р.Дедекінда [2], Г.Гейбєрга [3], збірник творів [4], з приводу якої зазначалося, що "книга... є чи не першою і чи не єдиною, що так повно розв'язала задачу про квадратуру круга" та інші. Звичайно, деякі твори могли бути завважними для "середнього" читача. Тому редакція дошукувала кожен переклад примітками та поясненнями тих місць, розуміння яких вважалося важким, але науковість при цьому зберігалась. Якщо інші видавництва при друкуванні перекладної літератури дозволяли собі важкі для читачів мієня заміняти вільним переказом або зовсім впускати, то у видавництві "Mathesis" таких фактів не було. Редактори перекладних книг, які становили більшість, зробили дуже велику роботу, даючи пояснювальні примітки та коментарі, а часто й цінні доповнення, самостійні статті. У цьому можна переконатись, прочитавши передмови до вищезазначених творів, які, звичайно, були доброю підмогою для засвоєння прочитаного учнями старших класів середньої школи. Крім того, читачі швидко могли на доступній для них мові ознайомитись із творами класиків математики.

Третя серія "Успіхи точних наук" у науково-популярній формі знайомила читачів із найважливішими відкриттями в природничих науках. У цій серії вийшло п'ять збірок, які були змістовними, містили "ясні виклади, повну науковість статей". У них були опубліковані наукові праці ряду видатних вчених, зокрема М.Планка, Е.Резерфорда, А.Беккереля, А.Ейнштейна, Дж. Кеба, П.Жане та інших.

Як бачимо, популяризації природничих наук видавництво "Mathesis" приділяло неослабну увагу. Але не була популяризація високої якості, яка дошукувала чіткості, доступності предмета, що викладався, але виклад був суто науковим. Якщо якусь тему не можна було викласти так, то видавництво зовсім обходило її. Так, у передмові до II-го випуску [5] було

сказано, що в збірнику "зовсім не розглядається принцип відносності - нове вчення, яке гаряче дебатється в даний час у всіх фізичних журналах... Та з усіх статей, які у нас є, ми не знайшли жодної, яка б давала дійсно ясне уявлення про нього". Але, звичайно, подібні питання не залишались довго тасмницею для редакції: при першій же можливості вона робила все, щоб донести до читачів суть наукових понять. Так і в цьому випадку: вже в 1912 р. "Mathesis" випустив брошуру [6], в якій автори зробили все можливе, щоб пояснити неспеціалісту суть принципу відносності і нової механіки. Більше того, видавництво завжди намагалось кожну перекладну роботу дати в її повній останній редакції, не зупиняючись ні перед технічними труднощами, ні перед фінансовими затратами. Про це свідчить такий факт, який стався на початку видавничої діяльності "Mathesis'a". Ще 1904 р. В.Ф.Каган підготував переклад великої праці Г.Вебера та Й.Вельштейна [7]. Але випуск першого тому її затримався до 1906 р., оскільки в 1905 р. з'явилося на німецькій мові друге видання цієї книги із значними доповненнями. Оскільки внести ці доповнення в набраний російський текст не було змоги, то видавництво дало їх додатком у кінці книги, про що читачів було повідомлено в передмові редактора. Варто відзначити, що ця книга перевидавалась кілька разів видавництвом "Mathesis", а також і в радянський період. Кілька поколінь математиків були в захваті від цієї книги. Книга отримала широке визнання і чимало похвальних відгуків. Рецензенти теж не шкодували похвал як авторам книг, так і перекладачеві. Серед рецензій можна було прочитати: "Ви весь час бачите перед собою майстра своєї справи, який з любов'ю показує велике творіння людської думки, відоме йому до найтонших деталей." Ученим Комітетом МНО ці книги були відмічені як такі, що заслуговують уваги при поповненні учнівських бібліотек середніх навчальних закладів. До речі, такої честі заслужило багато книг видавництва "Mathesis": кілька поколінь учнів середніх і вищих шкіл країни знали ці книги і досить широко їх використовували для поповнення своїх знань.

Керівники видавництва намагались вибирати для друкування такі книги, які могли б стати для вчителів і учнів підручниками та посібниками. І своєї мети вони в значній мірі досягли, про що свідчать неодноразові перевидання книг у дореволюційний та радянський часи, багаточисленні позитивні рецензії, рекомендації поповнювати цими книгами шкільні та вузівські бібліотеки тощо. До таких видань можна віднести книги О.Дзіобека [8], П.Аппеля і С.Дотевіля [9], які за змістом відповідали університетському курсу. Книги Г.Авраама [10] є систематично складеним зведенням найбільш вдалих типових і повчальних дослідів, які, на думку рецензентів, мусять стати настільними книгами кожної фізичної лабораторії. Книга А. Адлера [11] на той час була

диною книгою в даній галузі геометрії, виданою російською мовою. Книгу Е.Бореля [12] можна вважати методичним посібником. Переклад цього твору був дуже цінним вкладом в елементарно-математичну літературу. Книгу В.Ф.Кагана [13] можна вважати підручником для учнів середньої школи та для самоосвіти. Те ж можна було сказати і про книги: А.А.Циммермана, А.О.Філішова, А.В.Клоссовського та інших.

Звичайно, це не повний перелік книг таких профілів. Видавництво "Mathesis" надавало великого значення книгам, які були спробою дати хоча б додатковий, не викладений у підручниках матеріал, який би допоміг читачам дещо поживити, зробити цікавими їхні обов'язкові заняття. Такі книги складали рубрику "Varia" ("Різне"). Як бачимо, переважно мало більш широку сферу інтересів, ніж передбачалось початку, і видавало книги також з фізики, техніки, метеорології, хімії, юрису, географії, філософії, астрономії. Та незмінною залишалась їх спрямованість: видань. У передмовях або редакційних вступках кожного видання вказувалось, для кого і для чого видана та чи інша книга.

Серія з історії математики та природознавства не була заявлена редакційним Аген. вважаючи, що без знання історії науки неможливе осягнення, глибоке оволодіння останніми її досягненнями, керівники редакції приділяли значну увагу історико-науковим творам. По-перше майже в кожній книзі присутні історичні довідки, оскільки постійні згадки в галузі історії науки, сприяючи підвищенню загальної культури, дає можливість виклад матеріалу. Наприклад, у згаданій книзі [4] 65 сторінок із 155 присвячені "огляду історії задачі про квадратуру круга з різних часів до наших днів". По-друге, були видані деякі роботи, що повністю присвячувались історії науки, в яких важливого значення набуло історичному висвітленню теми. Книги з історії математики та природознавства займали чимало місця у каталозі видань "Mathesis'a", рід них і книга Ф.Кеджорі [14], на яку пропонувалось середнім педагогічним кадрам зробити підписку. Ця книга має підзаголовок "із даною на методи викладання". За доступністю та ясністю викладу, за кількістю кількістю відомостей та їх здалому розташуванню "История" Кеджорі займає перше місце серед подібних книг. Кеджорі в більшості навів дуже добре викласти факти і представити їх в історичній перспективі. Короткі, але виразні методичні та педагогічні поради автора надають цій книзі діючий практичний характер. Так, до теми "Система елементів чисел і знаків" автор дає такі педагогічні поради: "Історія елементів чисел і знаків викладаючи математику звернути особливу увагу на деякі педагогічні правила... Абстрактне поняття числа складається із допомогою конкретних предметів. До таких математичних предметів, наприклад, 2113, приводить досвід у користуванні першими речами... Хіт розвитку мистецтва рахунку в стародавні часи

підкреслює значення наочного способу навчання" [14, 19]. Далі Кеджорі критикує відношення тодішніх університетів до математики, які "лише с малым усердием" підтримували її вивчення. Причина, на думку автора, в тому, що "учні, які не мали ніякої математичної підготовки, не вміли, можливо, виконувати найпростіших арифметичних викладок, починали із заучування напам'ять абстрактних означень і теорем Евкліда. Жалюгідною підготовкою і жалюгідним навчанням, у поєднанні з відсутністю строгих вимог, мабуть, і можна пояснити не утікання від геометрії" [14, 147-149]. Автор проводить аналіз реформи навчання математики в Англії, Сполучених Штатах та інших країнах станом на початок XIX ст. А ось ще одна із методичних порад Кеджорі: "Розум учня, як і розум дослідника, направлений на досягнення якоїсь певної мети, і будь-які інші міркування, не пов'язані безпосередньо з цією метою, часто вислизвають від його уваги... Учитель математики, якщо тільки він бажає, щоб навчання йшло успішно, повинен намагатись привчати учнів постійно слідкувати за іншими речами, крім тих, які складають головний предмет пошуків, і думати також про них. Такий метод виховує дослідників, самостійних працівників" [14, 168]. Отже, випуск книг з історії наук, зокрема з історії математики, варто відмітити як ще одну заслугу редакції. Бо це були не просто хороші книги, а такі, які заповнювали прогалини в науковій та науково-популярній літературі і входили на багато років у золотий фонд російськомовної наукової літератури. Керівники видавництва не забули і про книги, в яких описувалось практичне застосування наукових знань, - книги з різних галузей природничих наук, що побачили світ завдяки видавництву "Mathesis". Не можна не звернути увагу і на той факт, що видавництву належить помітне місце в історії реформістського руху за оновлення змісту шкільної математичної освіти. Суть реформи викладання математики в середній школі, питання про яку підняв на початку XX ст. відомий математик Ф.Клейн, полягала як в оновленні її теоретичної частини шляхом введення в курс середньої школи початків вищої математики, так і в зближенні теорії та практики. "Mathesis" відіграв велику роль у поширенні й пропаганді наукових знань, розвитку передової методичної думки з математики та фізики, поліпшенні змісту викладання цих предметів у середніх навчальних закладах країни. Насамперед, ще раз нагадаємо про книгу [12], в якій В.Ф.Каган вмістив також свою статтю "Про реформу викладання математики в середніх школах Франції та Німеччини". У ній Каган дотримувався тієї точки зору, що основними тенденціями модернізації шкільної математичної освіти є: широке використання поняття функції, введення в шкільний курс елементів вищої математики - початкових відомостей з аналітичної геометрії і математичного аналізу, широке використання ідей геометричних перетворень, підвищення ролі обчислювальних методів (наближених

обчислень, графічних, номографічних, інструментальних та обчислювальних таблиць), підвищення рівня математичної культури учнів у зв'язку з вихованням функціонально-аналітичного та геометрично-конструктивного мислення. Новій тенденції шкільної математичної освіти сприяло видання багатьох книг, які рекомендувались особливої увазі викладачів математики та природознавства, них висвітлювались також фонові проблеми математики та природознавства.

Необхідно сказати і про те, що творчий колектив видавництва досягнув своєї мети - науковості, педагогічності та популярності наукових видань - завдяки великій редакторській та коментаторській роботі. Цю ретельну роботу виконували керівники видавництва: В.Ф.Каган (за його редакцією вийшло 6 книг), С.Й.Шатуновський (11 книг, враховуючи тільки перші видання), А.Р.Орбінський (8) - майже двадцять відсотків всіх видань. Крім того, серед редакторів були професори й приват-доценти НУ ГІС Одеський, І.Ю.Тимченко, С.П.Бернштейн з математики, В.П.Васюк, П.Н.Кастерін, Д.Д.Хмиров з фізики. Не варто забувати, що і інші видатні вчені-донаматери колективу видавництва своєю працею. Це П.Шифф, проф. Санкт-Петербурзьких вищих жіночих курсів, К.О.Поссе, проф. Санкт-Петербурзького університету, О.Д.Хвольсон, І.Борман та інші. Тільки книга вийшла за редакцією журналу "ВОФ"М".

Як було сказано вище, починаючи з 1918 р., діяльність видавництва майже припинилась. В.Ф.Каган у 1920 р. став керівником наукового бюро Одеського губвіддільного народної освіти і завідувачем науковим відділом Губвіддільного України. Поступово відновилась і діяльність "Mathesis'a". На початку припадає видання і кількох назв нової тематики: з медицини, теорії плазм, нової серії "Бібліотека наукових новин". У 20-х роках ХХ ст. ще не була розроблена українська математична термінологія, яка відповідала б вимогам того часу. Невну роботу по її розробці проводили і українські математики. Звичайно, термінологія була неусталена, різнобійна: чимало термінів було штучними, "суцільно українськими" (рівнопорамений - рівнободрений, простонад - перпендикуляр, рівнобіжні прями - паралельні прями, вершина - абсциса, без'оглядний - абсолютний тощо). Тому варто відзначити, що видавництво "Mathesis" теж не пройшло повз цю проблему і випустило книгу К.М.Щербини [15], в якій автор подав цілу низку пропозицій щодо введення математичної термінології, поділяючи її на наукову, педагогічну, національну. Проте Щербина був проти "суцільної українізації" математичної термінології, вважаючи, що термін "елементи" грає роль українського "першестки", термін "мінор" простіший і доступніший ніж "субміноральний", термін "двигірний взір" треба визнати еквівалентним ніж "двигірний формула" і тощо.. Отже, "Mathesis" і в цьому питанні повністю не вирішив проблеми, які відповідали вимогам того часу.

Але подальша діяльність видавництва "Mathesis" стала недоцільною, оскільки в країні виникли державні видавництва, які почали видавати книги такого ж профілю. Зокрема, у 1923-24 рр. Державним видавництвом України були перевидані деякі книги Г.Ковалевського, К.Гассерта, Ф.Содді, В.Ф.Кагана і ін., які раніше побачили світ завдяки "Mathesis'у". Більше того, В.Ф.Каган у 1922 р. був запрошений у Москву діяльним керівником "наукового відділу" Держвидаву Росії. В листі-запрошенні тодішнього керівника Держвидаву О.Ю.Шмідта була відзначена діяльність видавництва "Mathesis" як такого, що "дало найвищі в країні досягнення в галузі книг із точних наук... Але Держвидав відчуває себе зобов'язаним дати наукову та науково-популярну літературу. Хоч-не-хоч, ми опинимось перед необхідністю випустити аналогічні книги, чи навіть перевидати ті ж, - писав далі Шмідт, - Держвидав, як економічно сильніший, не дасть можливості відродитись "Mathesis-у", не скориставшись його навичками та традиціями. Тому пропоную нам з вами об'єднатися". Запрошення Шмідта було прийняте і Каган протягом майже десяти років очолював науковий відділ Держвидаву. Таким чином, видавництво "Mathesis" самоліквідувалось.

Його творча діяльність характеризує його, як прогресивне видавництво, що зробило цінний внесок у наукову та науково-популярну літературу, багато з його видань і донині не втратили свого значення. Воно намагалось задовольнити зростаючий інтерес читачів до питань природознавства взагалі і математики зокрема. Прогресивність "Mathesis'у" проявляється і в тому, що продукція його була розрахована на широке коло читачів - учнів, викладачів середньої і вищої школи, осіб, що займались самопідготовкою. Видавництво своєю діяльністю внесло посильний вклад у реформу викладання математики, публікуючи відповідні матеріали. Воно було одним із найбільших за обсягом випущеної літератури, за кількістю випущених капітальних рибіт, за різноманітністю видань, зокрема з математики та історії науки (чого не мали інші аналогічні видавництва). Багато видань "Mathesis'a" стало цінними підручниками, науково-популярними книгами, що склали золотий фонд наукової літератури і заповнили в ній прогалини в цій галузі. Крім того, як відзначалось, не останнє місце займали естетичність оформлення випущених книг. Все це здобуло великий успіх "Mathesis'у".

Каценельсон Ю.Д. Издательство "Mathesis". (Из истории книгоиздательского дела в России) // Книга. Исследования и материалы (Всесоюзная книжная палата). Сборник. - М.: Высшая школа, 1960. - С.360-376.

Дедекінд Р. Непрерывность и иррациональные числа (библ. классиков). Пер.с нем. под общ. ред. прив.-доц. С.О.Шатуновского, с присоед. его статьи "Доказательство существования трансцендентных чисел". 2-е изд. - Одесса: Mathesis, 1909. -- 40 с.

Гейберґ І. Новое сочинение Архимеда. Послание Архимеда к Эратосфену о некоторых вопросах механики (библ. классиков). Пер. с нем. под ред. и с предисл. прив.-доц. И.Ю.Тимченко. - Одесса: Mathesis, 1909. - XV+27 с., 15 рис.

Архимед, Гюйгенс, Лежандр, Ламберт. О квадратуре круга. С приложением истории вопроса, составленным проф. Ф.Рудно (библ. классиков). Пер. с нем. под ред. прив.-доц. С.Бернштейна. - Одесса: Mathesis, 1911. - VIII+155 с., 21 черт.

Успехи физики. Сб. статей под ред. ВОФЭМ. Вып. I. - Одесса: Mathesis, 1905. - VIII+148 с., 41 рис., 2 табл. 3-е изд. 1909. Вып. II. - Одесса: Mathesis, 1911. - IV+204 с., 50 рис.

Кон Э., Пуанкаре Г. Пространство и время с точки зрения физики. Пер. под ред. - ВОФЭМ. - Одесса: Mathesis, 1912. - 81 с., 11 рис.

Weber H., Wellstein J. Энциклопедия элементарной математики. Руководство для преподающих и изучающих элементарную математику. Пер. с нем. под ред. и с прим. прив.-доц. В.Ф.Кагана. Том I. Элементарная алгебра и анализ (обработанная проф. Вебером). - Одесса: Mathesis, 1906 (I изд.), 1911 (II изд.). - XXIV+666 с., 38 черт. Том II. Элементарная геометрия, составленная Вебером, Вельштейном и Якобсталем. Книга I. Основания геометрии (сост. И.Вельштейном). - Одесса: Mathesis, 1909 (I изд.), 1913 (II изд.). - XII+360 с., 142 черт., 5 рис. Книга II, III. Тригонометрия, аналитическая геометрия и стереометрия (сост. Г.Вебером и В.Якобсталем). - Одесса: Mathesis, 1910. - VIII+321 с., 109 черт.

Дзиобек О. Курс аналитической геометрии. Пер. с нем. под ред. и с примеч. проф. СПб высш. жен. курсов В.Шифф. Ч. I. Аналитическая геометрия на плоскости. - Одесса: Mathesis, 1912. - VIII+390 с., 87 черт. Ч. II. Аналитическая геометрия в пространстве. - Одесса: Mathesis, 1912. - VIII+356 с., 36 черт.

Аппель П., Дотевильль С. Курс теоретической механики. Введение в изучение физики и прикладной механики. Пер. с фр. И.Левинтова под ред. прив.-доц. С.О.Шатуновского. Выпуск I (механика точки и геометрия масс). - Одесса: Mathesis, 1912. - XV+385 с., 136 черт. Выпуск II (механика системы). - Одесса: Mathesis, 1912. - XV+359 с., 87 черт.

Аврагам Г. Сборник элементарных опытов по физике. Пер. с фр. проф. Б.П.Вейнберга. Ч. I. - Одесса: Mathesis, 1909. - XVI+272 с., св.300 рис. Ч. II. - Одесса: Mathesis, 1910. - 434+LXXV с., св.400 рис.

Адлер А. Теория геометрических построений. Пер. с нем. под ред. прив.-доц. С.О.Шатуновского. - Одесса: Mathesis, 1910. - XXIV+325 с., 177 рис.

Борель Э. Элементарная математика. В обр. В.Штеккеля. Пер. с нем. под ред. и с доп. прив.-доц. В.Ф.Кагана (Прилож. - его статья «О реформе преподавания математики»). Ч. I. Арифметика и алгебра. - Одесса:

Mathesis, 1911. - LXIV+434 с. Ч. II. Геометрия. - Одесса: Mathesis, 1912. - VIII+332 с., 403 черт.

Каган В.Ф. Что такое алгебра? - Одесса: Mathesis, 1910. - 72 с.

Кеджори Ф. История элементарной математики (с указанием на методы преподавания). Пер. с англ. под ред. и с прим. прив.-доц. И.Ю.Тимченко. - Одесса: Mathesis, 1910. - VIII+368 с. с рис.

Щербина К.М. Терминология в элементарном курсе математики. - Одесса: Mathesis, 1923.

УДК 371. 036

О.В.ЛАВРИК

ПЕДАГОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Розкриваючи шляхи організації та проведення позакласної роботи з музично-естетичного виховання, слід спиратися на фундаментальну закономірність, установлену науками про людину: розвиток відбувається у процесі діяльності і відношень.

Координуюча і спрямовуюча роль у вирішенні цих питань належить вчителю музики і організатору позакласної виховної роботи. Професійна підготовленість означених фахівців передбачає наявність вмінь сприяти формуванню музично-естетичної позиції учнів, розширенню їх естетичного світогляду, розумінню суспільного призначення музичного мистецтва, а також вмінь узагальнення власного практичного досвіду, пошуку найбільш доцільних форм залучення учнів до музичної культури.

Зростання ролі народного мистецтва у формуванні світогляду і духовного потенціалу підрастаючого покоління робить необхідним впровадження інноваційних форм і методик в систему познавчальної виховної роботи з використанням фольклорного матеріалу. Набувають поширення нові, нетрадиційні форми познавчальної роботи з використанням засобів народної педагогіки, такі, як: малі академії народних мистецтв, університети народознавства, гуртки народної музики, свята народної музики, фольклорні товариства тощо.

На сучасному етапі позакласна робота з музично-естетичного виховання склалася у певну систему і здійснюється у двох основних формах: масовій і гуртковій. Виходячи з аналізу практики, слід відзначити, що масові її форми мають переваги у порівнянні з гуртковими - поглиблюють музичний досвід учнів, виступають доброю школою формування і удосконалення творчих здібностей (участь у концертах, конкурсах, музичних святах) і створюють можливості для залучення до музичної культури всіх бажаючих.